

УДК 821.161.2

ОБНОВЛЕННЯ ЖАНРУ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН» ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Віталій Пономаренко

аспірант кафедри української літератури
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна)

e-mail: ponomarenko.vitaliy@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2656-4096

У статті проаналізовано характерні риси стилю В. Шкляра – автора історичного роману «Чорний Ворон». Окреслено особливості жанру історичного роману, способи оновлення відтворення історичних подій у творі, риси художнього історизму автора, проаналізовано композиційну структуру роману. Особливості жанру сучасного українського історичного роману визначено крізь призму поетикальної структури в сукупності зі світоглядною позицією автора та пропагованими ним національними міфологемами.

Ключові слова: інтертекстуальність; історичний роман; історичні події; композиція; новаторство; сюжет; традиції.

Ponomarenko Vitaliy. The updating of the genre of the historical novel «Raven» by V. Shklyar.

The personal features of V. Shklyar's style – the author of the historical novel «Raven» – are analysed in this paper. The features of genre of the historical novel, methods of the recreation of the historical events in the work, the features of the artistic and historical author's method are examined, the composition structure of the novel also is analysed. The genre features of the modern Ukrainian historical novel are examined on the basis of the poetical structure's analysis in totality with world view position of the author and the national mythology propagandized by him.

The aim of this research is the analysis and the solving the problem of the updating of the genre of the historical novel in the modern Ukrainian literature on the example of Shklyar's work and that envisages the decision of such concrete tasks: the analysis of historical and literary aspects of the development of the historical novel in the Ukrainian literature; the review of the studying of literature researches devoted to the problem of the Ukrainian historical novels; the analysis of esthetical, artistic, world view, publicly-civil positions of the author of novel; the description of novel's subjects; the analysis of poetical structure of novel «Raven».

The comprehension of national identity in the novel is interpreted at the level of the poetical structure. Artistic facilities and receptions (the nature personification, national symbols – the raven, the horse, the Bible, traditional reasons of God's fools omniscience, the fight of the good with the evil, fragments from folk songs) pass the national and ethnosacral spirit and realize V. Shklyar's artistic searches and create images as really-mystic, invincible, enigmatic persons.

An eventful chain in artistic time of story line of ataman Raven keeps a chronologic sequence that is complicated by retrospective disseminations of the story of the intradiegetic narrator. The love storyline as a constituent of the historical novel in the best tradition of Walter Scot's writer's talent is depicts in detail bright character of Tina and the role of the comrade-in-arms and the helper of Raven clearly taken to her. V. Shklyar successfully uses the two-layer composition of his historical novel, in which cross the artistic story about the life and the activity of atamans of the insurgent motion (the dynamic, heroically-adventurous part), and the extraplot

disseminations represented by the documentary array, –static, graphically distinguished in the order to please a modern reader who, actually, may skip the documentary insertions and perceive only artistic authorial.

So, the features of the post-modernism historical novel – the combination of artistically-historical presentation of events with the documentary array, the intertextuality, the using of the two-layered composition, the close intertwining of storylines, the choice of actual and nationally important theme of the novel, the predominance of the artistic true above historical – are analysed in this paper.

Keywords: *intertextuality; composition; historical novel; historical events; innovation; plot; traditions.*

Жанровий різновид роману – наймісткіша, найоб’ємніша літературна форма відображення дійсності та суб’єктивно-авторського сприймання буттєвих форм, суспільних процесів, явищ, подій, історичного плину, врешті – людського онтогенезу та всіх притаманних йому явищ, інколи – і маргінальних виявів. Традиція літературознавчих досліджень із вивчення великих жанрових форм спирається ще на середньовічну літературну традицію – час виникнення романів про античні часи та лицарських романів. «Вивчення роману як жанру починається майже одночасно з його появою», – вдало зауважила дослідниця Н. Бернадська [Бернадська 2005, с. 3], тобто цей період є довготривалим, і напрацювання в такому руслі багатокomпонентні та різнопланові.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі та розкритті проблеми оновлення жанру історичного роману в сучасній українській літературі на прикладі твору В. Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон». Мета передбачає вирішення таких конкретних завдань: проаналізувати історико-літературний аспект розвитку історичного роману в українській літературі; окреслити естетично-художню, світоглядну, суспільно-громадянську позиції автора роману; охарактеризувати тематику твору; визначити поетикальну структуру роману «Чорний Ворон».

«Літературознавчий словник-довідник» кваліфікує роман як «найбільш поширений у XVIII–XX ст. епічний жанровий різновид, місткий за обсягом, складний за будовою прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів» [Літературознавчий словник-довідник 1997, с. 604]. Творений авторською розповіддю, фікційний світ охоплює зазвичай великий часовий відрізок та об’ємний, інколи багатокomпонентно-суміжний простір, структурує багато подій на тлі конструювання різних характерів у переплетінні з певними диференційними рисами – психологічними, авантюристськими, історичними, філософськими, фантастичними, соціально-побутовими, біографічними, урбаністичними, науковими тощо. Такі модифікації розширюють і межі літературознавчих експлікацій жанру роману.

В українській літературі жанр роману з’явився значно пізніше, ніж в інших європейських країнах, тому весь період його існування – це, почасти, надолуження втраченого або пошук нового. Знаковим, на нашу думку, є той факт, що першим романом українською мовою і водночас романом у повній відповідності до жанрових характеристик є саме історичний роман П. Куліша «Чорна рада». В українському літературознавстві ця думка остаточно викристалізувалася після виходу у світ ґрунтового дослідження А. Гуляка «Становлення українського історичного роману». Із моменту жанрового становлення український роман був започаткований на підґрунті кореляції

історичної та художньої правди і модусу важливості такого співвідношення для формування української белетристики.

Історична романістика М. Старицького (романи «Богдан Хмельницький» (1896–1897), «Молодість Мазепи» (1898), «Руїна» (1899), «Останні орли» (1901), «Розбійник Кармелюк» (1903)) та І. Нечуя-Левицького (романи «Князь Єремія Вишневецький» (1897) і «Гетьман Іван Виговський» (1899)) позначена вірною історичній правді тенденційністю, намаганням возвеличити романтичний незламний і непереможний дух козацької епохи та кореляцією з культурними і політичними чинниками.

Український історичний роман ХХ століття – це вагомий пласт художньої дійсності, осмислення різного гатунку історичних подій у творчості А. Кашенка (романи «Під Корсунем», «Зруйноване гніздо», «Борці за правду»), Б. Лепкого (роман «Мазепа»), І. Ле (романи «Наливайко», «Хмельницький»), П. Панча (роман «Гомоніла Україна»), С. Скляренка (романи «Володимир», «Святослав»). Новітня історична романістика другої половини ХХ століття – творчість П. Загребельного, Ю. Мушкетика, В. Малика, В. Шевчука, Р. Іванчука, В. Чемериса та інших – підкреслює невідомий суспільний інтерес до творів історичної тематики, моделювання характерів національних героїв і процесу витворення національних міфологем.

«Український роман як естетичний феномен характеризує шляхи розвитку вітчизняного письменства, його самобутність, інтегрованість у світову літературу. Самим фактом свого існування український роман заперечує псевдоверсії, що українська література другої половини ХІХ ст. не доросла до цього жанру чи й взагалі його не мала» [Бернадська 2005, с. 5]. На нашу думку, осмислюючи жанр українського історичного роману, неможливо оминати постатей П. Куліша та І. Франка – авторів і дослідників історичної белетристики водночас. П. Куліш у першому українському історичному романі втілює традиціоналізм романтичного світобачення, яким презентував героя на авансцені історичних подій та утвердив козакофільську українську філософічність притаманного йому історичного бачення подій. І. Франко в передмові до повісті «Захар Беркут» уперше в українському літературознавстві окреслив відмінності між правдою історичною та правдою художньою: «Праця історична має вартість, коли факти в ній представлені докладно і в причиновім зв'язку; повість історична має вартість, коли її основна ідея зможе зайняти сучасних, живих людей, то значить, коли сама вона жива й сучасна» [Франко 1978, с. 7].

Перша половина ХХ століття в українському літературознавстві – це період вивчення жанрових характеристик романів, а 70–80-ті роки презентували різнопланові погляди на самостійність жанру історичного роману чи різновиду роману взагалі. Сучасні українські літературознавці (А. Гуляк, Р. Багрій, М. Ільницький, Є. Баран, Б. Мельничук тощо) означають історичний роман як різновид і погоджуються щодо принципу історизму як визначального у змалюванні художньої дійсності та формуванні філософії національної пам'яті.

Отож власне українські дослідження історичної романістики з'явилися на ґрунті досліджень радянської епохи, і показовими в цьому аспекті є праці «Українська історична проза за 40 років» (1958), «Український радянський історичний роман. Проблема історичної та художньої правди» (1962) і «Живий перегук епох і народів: ідеї інтернаціоналізму в українському радянському історичному романі» (1981) М. Сиротюка, який вивчав творчість українських

авторів у порівнянні з творами російської літератури та декларував ідейність інтернаціоналізму. Згодом М. Ільницький у знаменитій праці «Людина в історії (сучасний український історичний роман)» (1989) розширив діапазон художньо-естетичних зіставлень, залучивши до аналізу твори грузинської, сербської, болгарської, молдавської, литовської та інших літератур. Та віддамо належне М. Сиротюкові за дослідження творів історичної тематики 20–30 років ХХ століття, у яких він підкреслює тенденційність до посилення історичного фактажу зокрема й відповідно до історичної тематики загалом.

Отже, українські літературознавчі дослідження Б. Мельничука (експлікація понять художнього вимислу і домислу), М. Ільницького (з'ясування ролі документа, місця автора як медіатора між минулим і сучасним), А. Гуляка (виведення на авансцену літературознавчих дефініцій поетикальних структур поняття історичного конфлікту), С. Андрусів (диференціація творів історичної тематики, ролі історичного красного письменства для творення живої української нації), Н. Бернадської (виявлення генези і становлення українського роману, класифікація романних різновидів тощо) розкривають вагомі і суттєві здобутки вітчизняної філологічної думки в дослідженні творів історичного плану, їхнього розвитку в українській літературі та світовому письменстві.

Історична романістика початку ХХ століття визначалася дещо «сирим» поглядом на історичні події, їй бракувало концептуальності, ментальної заякореності. І якщо на цей час наближення історичної белетристики до межі масової культури вважалося низькою художньою вартістю, то тепер є одним зі звичних літературних явищ.

С. Філоненко зауважує, що сучасного читача («аматора історії <...> зацікавлять твори популярні, де історичні факти вкладено у знайомі формати: мелодрами, пригодницького чи воєнного романів, трилера чи детективу. Твори, що сприйматимуться легко й подарують кілька годин чи днів розради серед стресових буднів. Твори авторів, які на слуху, в ідеалі – щоб за романом було знято фільм або серіал» [Філоненко 2017, с. 1]. Саме тому український белетрист В. Шкляр працює в руслі сучасних тенденцій, моделюючи художній світ своїх романів на догоду смакам публіки. І хоч тут постає питання про належність до масової чи високої літератури, все ж таки існування на помеж'ї високого і масового в комерційному та читабельному сенсі себе виправдовує.

Однією з характеротворчих рис українського історичного роману, та й української літератури загалом, є зорієнтованість на твори, продюзовані тематикою становлення державництва, національно-визвольного руху, суміжного з подіями періоду довготривалого бездержав'я. Тому в такому становищі знати історичну правду для свідомого українця – «супермісія», яку В. Шкляр намагається допомогти здійснити, поступово крок за кроком, роман за романом розкриваючи «білі плями» української історії та презентуючи свої художні версії невідомих для широкого загалу історичних подій.

На думку В. Разживіна, сучасні українські письменники (зокрема і В. Шкляр. – *В. П.*), котрі апробовують історичну тематику у власній творчості, «випередили фахівців і першими усвідомили той банальний факт, що якоїсь сакральної прихованої «історичної правди», здатної задовольнити всіх українців, насправді не існує. Непрості події сьогодення підштовхнули їх до розуміння простої істини: наш народ із цього погляду суттєво не відрізняється від інших, тому згодиться на таку історичну правду, яку для нього вибудують вітчизняні письменники та історики і яка буде сприяти його

самоусвідомленню» [Разживін 2017, с. 1]. Для В. Шкляра історичною правдою для народу є та, котра відновить потужний націєвмісний струмінь, оновить, а для декого – і відкриє горизонти сприйняття історії та її значення у формуванні національних візій після сприймання/нав'язування завантаженого соцреалістичними псевдореаліями літературного континууму.

І оскільки, за визначенням С. Філоненко, «історична література на сьогодні – це не жанр, а утворення метажанрового рівня» [Філоненко 2017, с. 1], то говорити, власне, про вкраплення мелодрами, трилеру, детективу у класичну художньо-історичну канву є радше метажанровим каноном, ніж відхиленням від «норми». А тому все частіше сучасні дослідники і, власне, самі ж белетристи демонструють читачам нестандартну художню подієвість, фікційність на вимогу часу.

За Б. Томашевським, вибір теми письменником залежить від сформованого інтересу та актуальності, котра не завжди відповідає часовому віднесенню до сегмента сучасності (як це, власне, і є з творами на історичну тематику) [Томашевський 1999, с. 116–117]. У постоталітарному та водночас і постмодерністському українському суспільстві розповідь про Холодноярську республіку, повстанську місію та звитягу героїчних постатей, на думку автора роману «Чорний Ворон» В. Шкляра, є частиною новітнього національно-ментального міфу, підґрунтям нового бачення та панацеєю від загальнонаціональних пострадянських синдромів хвороби, яку промовисто характеризує Я. Потапенко: «Найбільш характерні риси постколоніального спадку – загальна безвідповідальність, байдужа бездумність, катастрофічний брак самоповаги, брутальна зневага до будь-яких проявів іншування, патерналізм, моральний релятивізм, ментальна амбівалентність, вульгарність, хамство, цинічне пристосуванство, прагнення вижити будь-якою ціною, низька самооцінка – до сьогодні, на превеликий жаль, визначають ментальне обличчя значної частини нації і її справжній, а не «парадно-показовий» моральний рівень» [Потапенко 2014, с. 109–110].

Сповнена пафосу і надії ідея національного відродження – підвалина літературної та суспільно-громадської діяльності письменника, адже національний релятивізм, принцип «і нашим, і вашим» функціонують на багатьох суспільних рівнях. Тому питання соборності, всенациональної солідарності, тотальної українізації суспільства, зрештою, і питання єдиної державної мови пронизують канву історичних постмодерністських романів В. Шкляра і повинні стати матрицею сприйняття історичних процесів, минулого та основою етнонаціонального вираження на тлі сьогодення.

Б. Томашевський підкреслював тематичність як визначальну ознаку історичного роману, що, на відміну від авантюрного, не переслідує розвиток фабули [Томашевський 1999, с. 166]. Роман «Чорний Ворон» В. Шкляра певною мірою синтезує риси цих двох різновидів, стаючи «героїчним нарративом про національно-визвольні змагання» [Філоненко 2017, с. 1] та презентуючи події українського повстанського руху, що зародився біля Мотронинського монастиря – у колісці Гайдамаччини XVIII століття. Автор фокусує свій мистецький погляд на жертовній, безкомпромісній та відчайдушній боротьбі «залишенців» – тих, хто не прийняв після відходу за Збруч армії УНР нових трагічних реалій і залишився у 20-х роках XX століття віддвоївувати в Холодному Яру незалежність України.

Осмислення національної ідентичності в романі інтерпретовано на рівні поетикальної структури. Художні засоби і прийоми (персоніфікація природи,

національні символи – ворон, кінь, Святе Письмо, традиційні мотиви всезнання юродивих, боротьби добра зі злом, уривки із народних пісень) передають національно-патріотичний, етносакральний колорит, реалізують художні шукання В. Шкляра та творять персонажів реально-містичними, непереможними, загадковими. Особливо це яскраво виражено в конструюванні жіночих характерів (Тіни, Досі), при якому «нуртує» правічний струмінь жіночого начала, злиття темного і світлого, поєднання чистоти і сексуальної енергії.

Значно вагомішу семантику та ідейну заякореність несе емоційно наснажена, експресивна мова роману «Чорний Ворон» у батальних сценах та в епізодах протистоянь повстанців з окупантами, червоними загарбниками. Вороги, чисельність котрих переважає, змодельовані вкрай негативно. Письменник протягом усього роману акцентує на яскравих контрастах у конструюванні образів повстанців та окупантів, позбавляючи останніх людських рис, натомість додаючи натуралістичних мазків і висвітлюючи їхні поведінкові мотиви як звірячі: *Оскаженілі, розбурхані вогнем і жіночим лементом, заброди кинулися одне поперед одного по коморах, льохах, келіях гребти все, що траплялося під руку, на ходу жлукнули солодке причасне вино, пускаючи по підборіддях червоні патьоки, набивали роти й кишені проскурками. Вони вдерлися до другої – Свято-Троїцької – монастирської церкви, де почали хапати й ховати за пазуху все, що блищало, – золочені хрести, трисвічники, срібні дискоси, дароносиці, чаші ...* [Шкляр 2010, с. 82–83]. Автор називає окупантів «кацапидлами», «москалюгами», «безбожниками», «московськими прихвоснями», «більшовицькими вилупками», «забродами», «смердючою солдатнею», синтезуючи в цих експресивних номінативах зневагу, ненависть, страх і відразу. Тут відчутна авторська стилізація, намагання якнайдостовірніше передати голос минулого, запозиченого з бувальщин і легенд, модус ставлення повстанців до загарбників.

На лексичному рівні протистояння українських романтизовано-героїчних повстанців із «кацапнею», «москалями» марковане відтінками зневаги, згрубілості, другосортності: *Москалюги миттю вивітрилися з палати ...* [Шкляр 2010, с. 38]; *Кацапчуки нам трапились ялові, не опиналися, відразу повіддавали зброю* [Шкляр 2010, с. 203]; *Кацапи знов заіржали* [Шкляр 2010, с. 68]. Л. Томіленко підкреслює, що ці іменники поширені в українській літературі – у творах В. Винниченка, У. Самчука, Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка, Б. Антоненка-Давидовича та інших, а також виявляє типологічну подібність у слововживанні («кацапуго») в романі «Чорний Ворон» В. Шкляра та романі «Холодний Яр» Ю. Горліса-Горського [Томіленко 2013, с. 77].

Епітет-колоратив *червоний* також набуває вагової семантики в зображенні негативних персонажів, підкреслюючи мотив народноказкового протистояння добра і зла, вічного конфлікту поміж цими категоріями. З червоною зіркою в повстанців також були свої негативно-сатиричні асоціації: *те місце на лобі, де дідько припечатує москалям зірки* [Шкляр 2010, с. 43]. Сакрального змісту набуває і колоратив *чорний*: *чорний ворон, чорний кінь*. Чорним є прапор із гаслом повстанців: *«Воля України або смерть!»*, який з'являється вже в пролозі до роману та несе додаткове сакрально-екзистенційне навантаження: *«Ворон розгорнув полотнину. На ній було вигантувано срібною заполочню герб-тризуб у терновому вінку. І головний холоднорарський девіз – «Воля України або смерть». Із другого боку*

полотнища над тризубом у вінку яскравіло Тарасове пророцтво. Як заклик: «*І повіє новий огонь з Холодного Яру*» [Шкляр 2010, с. 334]. Звернення В. Шкляра до Шевченкової поезії поглиблює погляд на історичне минуле, додаючи патріотичної наснаженості до проблематики роману.

У романі «Чорний Ворон» В. Шкляр констатує факт спротиву українських повстанців радянській владі та в категоріях естетики героїчного епосу осмислює останні роки існування Холодноярської республіки. Відображення долі отамана Чорного Ворона, наче компендіум біографій усіх отаманів – Чорних Воронів (а історія їх знає принаймні п'ять [Коваль 2013]), постає на тлі іншої сюжетної лінії – боротьби холодноярських повстанців. Окрім того, яскраво вираженою є лінія отамана Веремія, котра повертає читача до алюзій на магічний реалізм. Сюжетна лінія долі отамана Веремія порушує логічність викладу матеріалу, посилює інтригу у творі, але водночас є невід'ємною частиною сюжетної лінії про долю отамана Чорного Ворона. Об'єднувальним елементом є символічний епізод «успадкованого батьківства» Чорним Вороном сина отамана Веремія. Подієвий ланцюг у художньому часі сюжетної лінії отамана Чорного Ворона зберігає хронологічну послідовність, котра ускладнена ретроспективними вкрапленнями оповіді інтрадієгетичного наратора. Звісно, любовна сюжетна лінія як складова історичного роману у кращих традиція вальтерскоттівського письменницького таланту вимальовує яскравий характер – Тіну та чітко відведену їй роль соратниці і помічниці Чорного Ворона.

В. Шкляр вдало використовує двошарову композицію історичного роману, в якій перетинаються художня оповідь про життя та діяльність отаманів повстанського руху (динамічна, героїчно-авантюрна частина) і позасюжетні вкраплення, представлені документальним масивом – статичним, графічно позначеним на догоду сучасному читачеві, який, власне, і може пропустити документальні вставки та сприймати лише художню авторську версію. Символічним та, на наш погляд, підкреслено українським є використання в текстовій канві роману фольклорних елементів – пісень, приказок, повір'їв, народних обрядів, народного «протознання», яким володіють повстанців. І тут простежуємо виразну козакофільську поетикальну тенденцію та авторське наближення героїв роману до романтичного типу козаків-характерників. Таємничо-містичний зв'язок, правічне всезнання в романі втілено в образі страшного, особливо схильного до жартів з окупантами і навіть самою смертю Вовкулаки. Конструювання цього персонажа підкріплено образом вовка, в якому вгадується зв'язок із потойбіччям. Отже, виокремлені чотири сюжетні лінії взаємодіють і конструюють побудову твору з вагомою долею містичності, інтриги, авантюристичності.

У романі «Чорний ворон» уваги заслуговує пролог, яким автор налаштує на трагічність і драматичність викладу, використовуючи уривок з пісні: *Тобі зозуля навесні / Кувала щастя, / а мені Вороння каркало сумне, – / Забудь мене, забудь мене ...* [Шкляр 2010, с. 5], та вводить читача в події минулого коротким екскурсом [Шкляр 2010, с. 6]. Водночас епілог до роману згладжує всю анонсовану трагедійність, репрезентуючи очікуване для читача завершення: *У березні 1964 року в село Товмач заїхав на таксі високий сивий чоловік, зодягнутий не по-тутешньому. Він ні з ким не говорив, не зустрічався, а тільки зайшов на цвинтар* [Шкляр 2010, с. 379], що збігається з горизонтом очікування читача.

В. Шкляр оновлює жанр історичного роману, презентуючи події минулого крізь призму змалювання характерів роману – головного персонажа Чорного Ворона, повстанців (Вовкулаки, Ході як представника іншої нації тощо), Тіни, Ганнусі, Веремія, його матері. М. Ільницький зауважує сучасну тенденцію в написанні історичної прози, яка співзвучна з естетичною манерою В. Шкляра: «... якщо в творах епічних жанрів 30–50-х рр. долю людини визначала динаміка історичного процесу, характер конфліктів і спосіб їх розв'язання, то сьогодні історичний процес розкривається крізь призму людини; якщо раніше, кажучи іншими словами, людина жила в епосі, то сьогодні епоха живе в людині» [Ільницький 2008, с. 246]. Отже, історичні події як традиційний складник історичного роману проходять крізь призму сприйняття людини тогочасної (героїв роману) і сьогочасної (автора і читача) у їхніх обов'язковій взаємодії. В. Шкляр, використовуючи історичний фактаж, поєднує традиційні композиційні складники, позасюжетні елементи з новаторськими інтертекстуальними вставками та документами, моделює широку епічну картину боротьби українських повстанців.

Отже, від часу свого зародження і до сьогодні український історичний роман зазнав багатьох жанрових удосконалень і модифікацій. Започаткувавши своє існування на підґрунті кореляції історичної та художньої правди на тлі важливості такого співвідношення для формування української белетристики, український історичний роман еволюціонував від традиційного наслідування вальтерскоттівської традиції в ранніх творах і відображення долі людини в історичному процесі до змалювання історичних подій крізь призму внутрішнього світу героїв художньої дійсності.

Сучасний постмодерністський історичний роман, яким є твір «Чорний Ворон» В. Шкляра, поєднує в собі художньо-історичне прочитання подій 20-х років ХХ століття, котрі відбувалися на території Центральної України – у створеній Холодноярській республіці, із документальним масивом. Таке новаторське композиційне рішення відповідає постмодерністському літературному дискурсу та притаманній йому інтертекстуальності, котра, за авторським задумом, покликана заповнити лакуни національного українського протознання народної ідентичності. Апробація історичної тематики В. Шклярем будується на національно-міфологічному підґрунті авторського бачення історичного ходу та його наслідків для сьогодення і майбутнього українців. В. Шкляр оновлює жанр історичного роману шляхом використання двопластової композиції, тісного переплетіння сюжетних ліній, вибору актуальної та національно важливої теми роману, переважанням художньої правди над історичною. Автор майстерно послуговується внутрішнім мовленням персонажів, їх уявленнями та думками для змалювання історичних подій під різними кутами. Його інтенційність посилюється використанням народнопісенних мотивів та образів, традиційної для українського народу богобоязливості і твердої віри, романтично-містичного колориту, відображеного навіть у виборі імен для персонажів роману. Поетикальна структура історичного роману «Чорний Ворон» В. Шкляра накреслює тенденційність до переважання художнього домислу над історичною правдою, до змалювання історичних подій початку ХХ століття у світлі героїчно-романтичної легенди.

ЛІТЕРАТУРА

Андрусів, С. (1987). Мости між часами: Про типологію історичної прози. [У:] *Українська мова і література в школі*, № 8, с. 14–20.

Бернадська, Н. І. (2005). *Теорія роману як жанру в українському літературознавстві*. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук. 10.01.06 «Теорія літератури». Київ, 36 с.

Горліс-Горський, Ю. (1992). *Холодний Яр*. Львів, 284 с.

Гуляк, А. Б. (1997). *Становлення українського історичного роману*. Київ, 293 с.

Льницький, М. М. (2008). Історія мисляча. [У:] *На перехрестях віку*. Кн. 1. Київ, с. 170–184.

Коваль, Р. (2013). *Чорний ворон: п'ять біографій*. Київ, 96 с.

Літературознавчий словник-довідник (1997). Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко (ред.). Київ, 752 с.

Малкина, В. Я. (2002). *Поэтика исторического романа: Проблема инварианта и типология жанра*. Тверь, 140 с.

Потапенко, Я. (2014). Посттоталітарний і постколоніальний характер сучасної України: чи відбулися зміни після Євромайдану? [У:] *Наукові записки з української історії*. Зб. наукових статей, вип. 34, с. 106–111.

Разживін, В. (2017). Чи потрібна історична правда читачеві сучасної прози? [Електронний ресурс]. URL: <http://litakcent.com/2017/11/14/chi-potribna-istorichna-pravda-chitachevi-suchasnoyi-prozi/> (дата звернення: 10.06.2018).

Томашевский, Б. В. (1999). *Теория литературы. Поэтика*. Москва, 334 с.

Томіленко, Л. (2013). Експресивна лексика на позначення назв осіб у романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон». [К:] *Культура слова*, № 78, с. 77–81.

Філоненко, С. (2017). Історія в тренді: автор і читач іще зустрінуться [Електронний ресурс]. URL: <http://litakcent.com/2017/12/03/istoriya-v-trendi-avtor-i-chitach-ishhe-zustrinutsya/> (дата звернення: 10.06.2018).

Франко, І. Я. (1978). *Зібрання творів*. У 50-ти томах. Т. 16. Київ, 512 с.

Шкляр, В. М. (2010). *Залишенець. Чорний Ворон*. Харків, 384 с.

*Подано до редакції 01.10.2018 року
Прийнято до друку 19.11.2018 року*